

LUNDS UNIVERSITET
Musikhögskolan i Malmö

EXAMENSARBETE
Höstterminen 2010
Läroutbildningen i musik
Tomas Sjöström

Musikundervisningen i grundskolan

En studie om hur högstadielärover
upplever musiklektioner och ensemblespel

Handledare: Stephan Bladh

Abstract

Title: Music education in primary school. A study of how primary school students experience music lessons and ensemble playing.

This study is about how young people perceive the subject of music in the elementary school years 8 and 9. My own interest for both young people and playing music in ensembles led me to this choice of topic. The study is based on qualitative method, specifically group interviews with young people. The main findings are that young people feel that the teaching of music is different than teaching of eg mathematics and Swedish. Likewise, they feel that the demands on them are also different. This seems to be important for their positive assessment of the subject of music and ensemble music making. Maybe, music subject's more practical orientation, in contrast to many other subjects in compulsory school, contributes to this positive view. Sometimes it seems that the music subject is even capable to give some pupils, who are not too interested in theory subjects, opportunity to, through music making, present an attractive competence within compulsory school.

Keywords: School music; Music making; Qualitative method; Group interview.

Sammanfattning

Titel: Musikundervisningen i grundskolan. En studie om hur högstadieelever upplever musiklektioner och ensemblespel.

Den här studien handlar om hur ungdomar upplever musikämnet i grundskolans år 8 och 9. Mitt eget intresse både för ungdomar och att musicera tillsammans i ensemble har lett mig till detta val av ämne. Studien bygger på kvalitativ metod, närmare bestämt gruppintervjuer med ungdomar. De viktigaste resultaten är att ungdomarna känner att undervisningen i musik är annorlunda än i t.ex. matematik och svenska. Likaså känner de att kraven på dem också är annorlunda. Detta tycks vara betydelsefullt för deras positiva bedömning av musikämnet och ensemblemusicerandet. Kanske musikämnets mer praktiska inriktning, till skillnad från många andra ämnen i grundskolan, också bidrar till denna positiva syn. Ibland tycks musikämnet till och med kunna ge vissa ungdomar, som inte är alltför teoretiskt intresserade, möjligheter till att genom det praktiska musicerandet visa upp en attraktiv kompetens inom grundskolans ram.

Sökord: grundskolan; högstadiet; kvalitativ metod; gruppintervjuer; ensemblemusicerande.

Innehållsförteckning

Förord	4
1. Inledning	5
2. Syfte	7
3. Teoretisk bakgrund och tidigare forskning	8
3.1 Musikämnets historia.....	8
3.2 Kursplan för musik	9
3.3 Tidigare forskning.....	10
3.4 Skolverkets rapport	10
3.5 Tre doktorsavhandlingar	11
4 Metod	14
4.1 Kvantitativ metod	14
4.2 Kvalitativ metod	14
4.3 Mina informanter	15
4.4 Etiska överväganden	16
5 Resultat	17
5.1 Gruppintervju med åk 8, grupp 1	17
5.2 Gruppintervju med åk 8, grupp 2.....	20
5.3 Gruppintervju med åk 9, grupp 3.....	23
5.4 Intervju med manlig musiklärare	26
5.5 Intervju med kvinnlig musiklärare.....	27
6 Resultatdiskussion	29
6.1 Metoddiskussion	29
6.2 Musikämnet	29
6.3 Rock- och popmusik i skolan.....	30
6.4 Sången som glöms bort.....	31
6.5 Manlig och kvinnlig musiklärare	31
6.6 Avslutande ord.....	32
Referenser	33
Bilagor	34

Förord

Jag vill rikta ett stort tack till de ungdomar som medverkade i gruppsamtal och diskussioner. Ett stort tack till de två musiklärarna som har kommenterat ungdomarnas svar och berättelser.

1. Inledning

Jag har alltid varit intresserad av musik. Ända sen rytmiken och blockflöjtspelet på lågstadiet har mitt intresse för tonarter, ackord och gehör varit stort. När jag sedan skulle välja ett instrument att spela på vid Kulturskolan fanns det bara ett som jag tyckte hade allt. Detta instrument var pianot. Tänk att kunna spela sina favoritlåtar som jag hört via radio och TV på piano via mitt gehör. Mitt intresse för populärmusik och låtar som folk känner igen är stort. Det som fascinerar mig är den kommunikation som uppstår mellan musikern och åhöraren när lyssnaren plötsligt känner igen en låt jag spelar. Ungdomar är väldigt snabba på att antingen hylla eller förkasta en låt som man presenterar för dem. ”Den är dökass”, ”Den är så himla fin” är kommentarer jag hört från ungdomar om olika låtar jag lagt som förslag att spela tillsammans i helklass.

Jag har alltid spelat mycket i rock- och popband, så kallade ensembler. Mina ensembleerfarenheter från grundskolan i högstadiet, gymnasiet, folkhögskola och högskola är goda. Det var just på högstadiet som mitt intresse för att spela tillsammans med andra människor väcktes. Jag fascinerades av hur kommunikation och samförstånd uppstod av att spela tillsammans. Under min tid som elev på högstadiet spelade jag mycket i så kallade ofrivilliga ensembler. Alla skulle spela instrument. Det var en del av undervisningen att spela tillsammans. Jag själv har nästan bara goda minnen från den tiden. Det är mina erfarenheter från denna tidsepok som har bidragit till att jag vill undersöka vad ungdomarna i dagens skola faktiskt tycker om musiklektionerna och hur de upplever det att spela i grupp tillsammans, i ensembler.

Genom Lpo 94 fick skolan en ny inställning till musikämnet. Genom att spegla verkligheten och massmedia skulle musikämnet arbeta med den musik som fanns runt om kring i samhället och ungdomarna. Deras inställning till musikämnet förändrades. Ungdoms- och populärkultur har nu en stark plats i musikundervisningen. I skolan så sjungs och spelas det mycket. Vad tycker ungdomarna om det? De flesta tycker att det är roligt, men jag vill ta reda på varför de tycker att det är roligt. Vad är det som gör att det är roligt? Är det för att de tycker att musiken är ett ämne som inte kräver så mycket? Är det för att de tycker att det är avkopplande med musik? Är det för att de vill förverkliga en dröm som rockartist?

Här följer ett citat ur avhandlingen *Samspel* som har skrivits av Börje Stålhammar. Han är professor i musikvetenskap på Musikhögskolan i Örebro. Han har forskat mycket kring musik och identitet, musikpedagogisk forskningsmetodik och den konstnärliga gestaltungsprocessen.

De två läroplanerna Lgr 62 och Lgr 69 blev sedan de styrdokument som kom att ligga till grund för klassundervisningen i musik fram till 1980. Sammanfattningsvis skulle de estetiska målen i Lgr 62 kunna uttryckas som *en strävan mot förståelse* och i Lgr 69 *en strävan mot engagemang och social aktivitet*. När sedan Lgr 80 utgjorde grunden för musikundervisningen blev *konkretisering i nutiden* och *ett historiskt perspektiv* viktiga målbeskrivande ord i sammanhanget. Skolan skulle spegla nutiden men även tydliggöra förändringsprocessen. För musikundervisningen innebar detta bl.a. en ökad fokusering på musiken i samhället. Klassundervisningen kom att successivt genomgå en utveckling från skolanpassad musik till ”reel musik”. Detta betydde att musiken i samhället, massmedierna och elevernas egen musik fick en större plats i undervisningen än tidigare. Lpo 94 kom ytterligare att betona detta genom sin programförklaring ”Från skolmusik till musik i skolan”, samt en betoning på mångfalden i kunskapsbegreppet. (Stålhammar, 1995, s. 80)

Detta citat har jag valt att ta med för att belysa att dagens musik och repertoar i undervisningen kommer utifrån skolan och inte inifrån. Musiken i skolan har genomgått en förändringsprocess som har gjort att musikämnet har blivit ett sådant ämne som utgår från ungdomarnas egen musik. Kunskapen om musik kommer från början inte från skolan. Det är genom massmedia och samhället som ungdomarna först får en musikalisk uppfattning, som sedan speglas

i musikundervisningen. På musiklektionerna ägnar sig alltså inte ungdomarna åt skolmusik, alltså den kunskap om musik och repertoar de lärt sig i skolan och som inte speglas i massmedia. De ägnar sig åt musik som de fått höra i massmedia och som speglar samhället.

2. Syfte

Som musiklärarstudent har jag många gånger undrat över vad ungdomarna gör på sina musiklktioner, vilka instrument de spelar, om tjejer och killar spelar instrument lika mycket, eller om tjejer huvudsakligen sjunger, om de spelar västerländsk klassisk musik, eller enbart rockmusik. Kanske önskar de att få ägna sig mer åt den västerländska klassiska musiken men inte har kompetens på lämpliga instrument. Eller rent av önskar sig många ungdomar att få slippa musicera själva, och huvudsakligen lyssna på musik och diskutera den i klasserna. De här funderingarna har jag tagit med mig in i min studie, vars syfte därför är att få fram hur ungdomar i årskurs 8 och 9 upplever musikämnet och ensemblemusicerandet. Min forskningsfråga är som följer:

Hur upplever ungdomar i grundskolans år 8 och 9 musiklektionerna och ensemblemusicerandet?

3. Teoretisk bakgrund och tidigare forskning

I det här kapitlet kommer jag att berätta om musikämnets historia, hur olika läroplaner i musik har sett ut genom åren. Jag kommer även att berätta hur kursplanen i musik ser ut samt berätta om tidigare forskning inom området.

Hur upplever ungdomarna musikundervisningen och ensemblespelet? Vi måste gå bakåt i tiden för att förstå varför dagens undervisning ser ut som den gör med rock- och popensembler som största gemensamma nämnare. Från den klassiska bilden av ett klassrum med kateder och tramporgel till dagens bild som ofta är en musiksal fylld med elgitarrer, keyboards, elbasar, trumset och mycket annat.

3.1 Musikämnets historia

Den första folkskolestadgan beslöts den 18 juni 1842. Skolans syn på de olika ämnena har sett olika ut och det politiska klimatet har styrt innehållet i undervisningen. Under 1800-talet var skolan mycket inriktad på mekanisk kunskapsdrillning och utantillinläring. När sedan 1919 års undervisningsplan antogs skulle undervisningen vara mer verklighetsnära och en arbetskola med praktiska övningar istället för teori bildades. ”Från åskådning till begrepp” genomsytrade 1919 års undervisningsplan. Utvecklingen av skolan gick framåt under 1930- och 1940-talen. Folkskolan blev allt mer en så kallad bottenskola där ungdomar skulle förberedas för inträdesprov i realskolan. Under 1950-talet gjordes det försök med en nioårig enhetsskola – det vill säga den form av skola vi har idag med nio år i grundskola (Stålhammar, 1995).

Musikundervisningen har genom åren förändrats mycket. 1919 års undervisningsplan beskrev musikämnet så här:

Sångundervisningen i folkskolan har till mål att väcka håg för sång samt sinne för tonkonsten, att bilda rösten och det musikaliska gehöret samt tillföra barnen ett förråd av sånger och psalmer att sjunga inom och utom skolan.

Sången var det centrala och lärarens uppgift var att få ungdomar att bli välljudande tillsammans och via noter och gehör sjunga svenska visor och psalmer. Sångerna hade en stark fosterlandsstämpel. Kungen bestämde 1943 att alla barn skulle lära sig 20 stamsånger från årskurs tre till sex. Ända fram till 1968 lärdes dessa sånger ut. Under 1960-talet började ungdomar se utåt i världen och begreppet ungdomskultur myntades. Nu kunde ungdomar genom tv, radio och grammofonskivor få tillgång till musik som inte fanns i skolorna. Den musiken som fanns på skolorna tilltalade inte ungdomarna på samma sätt som den nya populärmusiken. Här bildades det ett avstånd mellan ungdomarna och vuxenvärlden. Ungdomar uppfattade inte skolmusiken som riktig musik. Den musiken som var på riktigt var den som fanns i massmedia. I dagens skola har det blivit tvärtom från förr. Klassisk musik och sång har bytts ut mot ungdomskulturens populärmusik.

Lgr 62 och Lgr 69 talar om att eleven ska ha individuell estetisk skolning, klassisk musik, kollektiv estetisk skolning och strävan mot engagemang. Musikämnet utvecklas och i Lgr 80 ska bland annat ungdomarnas musikintresse och musikaliska förmåga utvecklas. Både Lgr 80 och Lpo 94 talar om skapande som en viktig del i undervisningen. Utvecklingen har gått från skolmusik till musik i skolan (Stålhammar, 1995).

Skolmusik är den slags musik som spelas och sjungs i skolans värld och inte utanför. Denna musik har fått allt mindre betydelse. Skol- och visböckerna har också utvecklats mot att främja ensemblespel. Ofta står det ackordanalys och låtarna är enkla att sjunga för skolklasser. Det

är allt fler ungdomar som väljer att spela instrument sedan populärmusiken gjort intåg i skolans värld. Musiken ska vara för alla, inte enbart de högpresterande ungdomarna (Gabrielsson, 1976).

För att ungdomarna ska stimuleras och kunna utvecklas i att spela tillsammans måste skolan ge ungdomarna en chans att kunna göra detta. Det krävs ett rikt musikliv på skolorna. Detta rika musikliv skulle kunna ge ungdomarna en positiv syn på skolan och samhället genom körer, ensemblespel och musikaktiviteter. Genom att ge läraren fler ensembletimmar skulle han/hon kunna aktivera fler ungdomar som spelar och sjunger. Skolan skulle även kunna ge ungdomar fler chanser och tillfällen att uppträda offentligt (Elmerstad, 1976).

3.2 Kursplan för musik

Kursplanen i musik säger att människan har ett starkt band och förhållande till musik. Det står att musiken påverkar människan på ett direkt och omedelbart sätt. Musiken är ett viktigt redskap för ungdomars lärande, rekreation, bearbetning av intryck och förmåga till att kunna gestalta och förmedla tankar och idéer. Musikämnet ska ge ungdomarna lust till att musicera och att uppleva hur kunskaper i musik kan frigöra och stärka den egna identiteten. Den växande eleven ska kunna värdera dagens internationella ungdomskultur och olika epokers och kulturers musik. Musiken i skolan ska främja ungdomarna att musicera och vara skapande och kreativa individer. Musiklektionerna ska inte bara handla om dagens musik utan även ge ett musikhistoriskt perspektiv.

Det står väldigt tydligt i kursplanen att ungdomarna ska spela instrument och sjunga, både enskilt och i grupp. De ska stimuleras av att själv skapa musik, utveckla ansvar och samarbetsförmåga. Musiken i skolan ska ge dem chans till att känna glädje, sinnlighet och gemenskap. Om ungdomarna upplever detta kan de utvecklas i musikämnet, men även i andra ämnen. Musiken kan inspirera ungdomar till att prestera bättre i de andra skolämnena, den s.k. transfereffekten.

Det som är musiklektionernas kärna är musicerandet, både i grupp och enskilt. Så här står det i kursplanen:

Vokalt och instrumentalt musicerande utgör ämnets kärna. Såväl det enskilda som det gemensamma musicerandet bygger upp kunskaper som kan tillämpas i musicerande och musikskapande.

Musicerande och musikskapande i grupp är ämnets centrala arbetsform. I gruppen övas samarbetsförmåga, uthållighet, ansvarstagande och tolerans. Där utvecklas även kreativitet och förmåga att se och förstå sambanden mellan detalj och helhet. Individuell kunskap utvecklas på detta sätt i samspel med andra. I såväl musicerande som skapande ges också successivt utrymme för utvecklingen av en mer personlig och estetisk medvetenhet hos eleverna. Musikens multinationella karaktär ger eleverna ett större socialt medvetande och en vidgad omvärldsuppfattning. (Kursplan i musik, 2002)

Musikämnets kärna är att eleven ska använda sin röst i sång och att kunna spela på ett instrument. Det är även viktigt att eleven kan samarbeta musikaliskt med andra. Det som eleven lär sig, till exempel att spela ackord på gitarr eller sjunga en sång solo, ska även fungera i en ensemblesituation där samarbetsförmåga med andra ungdomar krävs. Musicerande är att eleven spelar ett instrument eller sjunger och musikskapande är att eleven själv kan skapa musik utifrån de kunskaper han/hon fått i musicerandet. Musikämnet ska även bidra till att ungdomarna får bättre samarbetsförmåga, blir mer ansvarstagande, uthålliga och toleranta mot varandra. Personlig och estetisk medvetenhet innebär att ungdomarna utvecklas på ett personligt och estetiskt plan. De blir mer medvetna om vilka de är, hur de själva inom musiken kan utvecklas eller inte utvecklas. De får utrymme att utforska sig själva och sin egen musikalitet. Musik-

ämnet ska också ge ungdomarna vidgade vyer vad gäller synen på sitt eget samhälle och omvärlden. Ett större socialt medvetande innebär att ungdomarna ges möjlighet till att förstå andra länders kulturer och musik och att de själva är en del av världen.

3.3 Tidigare forskning

Barn och ungdomar är känsliga för de musikupplevelser de får i skolan. De upplevelserna de får i skolan kommer att prägla deras framtida musikdrömmar och förutsättningar musikaliskt sett. Musikupplevelser är viktiga i en social gemenskap som starkt påverkar ungdomar. Dessa är även individuella genom personliga känsloupplevelser. Det som är speciellt med en musikupplevelse är att en låt aldrig kan upplevas på samma sätt två gånger (SOU 1976:33).

Att musicera måste i varje ålder, på varje stadium, för varje samhällsskikt och för varje samhällssystem betyda: att stimulera spontanitet, kreativitet, lust att spela. (Wytttenbach, 1973)

Det spelar ingen roll vilken ålder man har, vilken klass man går i, vilken status man har eller vilket land man bor i. Att vilja musicera kommer från att man har en kreativ längtan, en lust till musiken och att vilja spela. Musik är viktigt för människor i alla åldrar men jag har valt att fokusera på ungdomars musicerande. Mitt eget intresse för ungdomars beteende och utveckling ligger till grund för mitt val av åldersgrupp att forska om. Det är intressant att veta hur ungdomarna upplever musikämnet eftersom de i årskurs 8 och 9 snart ska välja gymnasielinje. Ungdomarna skiljs åt efter en lång tid tillsammans och intresse, musikalisk förmåga och betyg visar vägen till framtiden.

Varifrån får ungdomarna denna lust till att musicera? Är det för att ungdomarna tillåts att ge uttryck för sin egen kreativitet, lust och glädje? Annika Danielsson skriver i sin D-uppsats att man kan se musik som konst och kultur. Att spela eller producera musik kräver en viss talang av utövaren. Detta kan jämföras med intresset för idrott, de som är intresserade presterar bättre. Musiken kan hjälpa eleven i andra ämnen och kan ha positiva effekter på andra ämnen och kan vara hjälpmedel i en elevs kompetensutveckling t.ex. i matematiskt tänkande (Danielsson, 2003).

Den ungerske kompositören Zoltan Kodaly menar att ingen människa är helt utan musik. Hans tankar och idéer bidrog till en reform av musikundervisningen i Ungern som innebar att folket kom närmre musiken. Han kämpade mot att det ungerska folket skulle bli musikanalfabeter och fick folk att sjunga genom en viss handrörelse som visade hur tonen skulle sjungas genom olika trappsteg.

”Musik är näring för intellektet och kan inte ersättas av något annat. Det finns inget själsliv utan musik, och det finns områden i själen som bara musikens ljus kan nå in till” (Musikk og skole, 1982).

Det är något i musiken som gör att ungdomarna utvecklas intellektuellt. Det är svårt att sätta fingret på vilken sorts musik som berör en viss person. Musik får ungdomar att leva sig in i en annan värld. De får kontakt med sina känslor och tankar.

3.4 Skolverkets rapport

Skolverkets rapport beskriver musiken i högstadiet ur ett elevperspektiv. Genom utskickade enkäter har ungdomar fått svara på frågor om hur de uppfattar musikundervisningen. Ungdomarna berättade att de allmänt är intresserade av musik. Den är en stor del av deras vardag, många lyssnar på musik två timmar per dag. Många av ungdomarna på högstadiet spelar musik utanför skolans regi. 66 procent av ungdomarna anser att musiken är ett viktigt ämne. Ungdomarna beskriver att de ibland får vara med att välja låtmaterial till ensembleerna. Rap-

porten visar att 75 procent av de tillfrågade spelar något instrument i skolan och att musiklektionerna i stort sätt innehåller musikaktiviteter som sång, spel, dans, rörelse och musikskapande.

Rapporten och ungdomarnas svar berättar att ungdomarna i högstadiet anser sig själva som aktiva på lektionerna och att de lär sig mycket. De anser att det är ganska få prov i musik men att läxförhör förekommer. Fyra femtedelar av de tillfrågade ungdomarna tycker att de blir rättvist bedömda vad gäller betyg i musik. Läraren har en viktig roll i att få ungdomarna motiverade, ge instrumentinstruktioner och kunna entusiasmera. Lärarens roll är viktig angående hur positivt ungdomarna ser på musikämnet. Ungdomarna svarar i rapporten att de är intresserade av att skapa och lyssna på musik. Rapporten berättar också att ungdomarna stimuleras av musiken på skolan. Den får dem att reflektera över musiken genom ett historiskt och socialt sammanhang.

Ungdomarna berättar även att de varit med om att spela upp inför varandra via konserter och uppspel vid skolavslutningar. Slutligen berättar rapporten om att ungdomarna tycker om att delta i de musikverksamheter som finns i skolorna och att musiken på skolorna kan skapa ett positivt och trevligt arbetsklimat.

Anledningen till varför jag tagit med denna rapports innehåll om elevers uppfattning om musikämnet är att jag kommer att reflektera och återkomma till den i min diskussionsdel.

3.5 Tre doktorsavhandlingar

Ericssons avhandling (2002) handlar om hur ungdomar lär sig och uppfattar musik. Han menar att det för ungdomarna finns två musiklyssningsalternativ - aktiv och passiv musiklyssning. Den musik som ungdomarna lyssnar aktivt eller passivt på finns runtomkring dem via radio, TV och mp3-spelare. Intresset för den musik som de själva är intresserade av är så klart stor. När sedan musiken blir ett skolämne är det inte nödvändigt att ungdomarna finner musiklektionernas utbud av låtar lockande. Då kan det vara betyg och krav på bedömning som ökar deras intresse för musiken.

Ungdomar som Ericsson talat med tycker att det är bra med lärarledda lektioner men finner det positivt att själva få prova och misslyckas för att sedan ha en lärare som kan få in dem på rätt väg igen. De tycker att det är bra att musik finns på skolan, för då kan skolan hålla med instrument, lokaler och tillfällen då ungdomarna får spela inför publik. Ericsson skriver också att ungdomarna upplever det positivt att musikämnet ger en bred bild av vilken musik som finns. Efter att ha blivit presenterad för olika musikstilar tyckte ungdomarna att de kunde välja den musikstil som passade respektive individ. Ungdomarna finner att genom musiken kan de hitta sig själva.

Ericsson menar att lärandet upplevs som lustfyllt om det finns intresse för det specifika ämnet – det känns lättare att lära sig. Ungdomarna blir mer motiverade och upplever en känsla av att ha presterat något. Detta ger en tillfredsställelse som påverkar dem positivt.

Dagens ungdomar har ett enormt stort utbud av musik – man kan lyssna på i princip vad som helst, allt är tillgängligt via Internet och massmedier. Detta kallar Ericsson för *shopping*. Ungdomarna uppfattar musiken som en själavårdare som kan hela människan. Det passiva lyssnandet är musik som man lyssnar på omedvetet eller utan att anstränga sig. Ericsson kallar denna sorts lyssnande för *förströdd tillägnelse*. Ungdomarna som Ericsson talat med finner att musik gör livet mer värt att leva.

Stålhammars avhandling (1995) handlar om hur grundskolan och musikskolan samverkar. Jag har valt att fokusera på vad han skriver om grundskolan och högstadiet.

Stålhammar menar att det är den mix som uppstått mellan klassisk musik och den mer rockin-
fluerade ungdomskulturen som utgör undervisningen i musikämnet. Musiklärarna är ofta själ-
va uppvuxna med rockkulturen och själva utövande musiker. Har detta någon influens på hur
ungdomarna upplever musiklektionerna? Vill de efterlikna någon idol?

Stålhammar skriver att musiken får ungdomarna att identifiera sig med olika musikstilar. Mu-
siken får ett fäste hos ungdomarna som förankras i rock- och popband som de spelar i. Ung-
domarna spelar nu både i skolan och utanför skolans regi. Vad är det som gör att ungdomarna
vill fortsätta med musiken när skolan är stängd? Stålhammar menar att ungdomarna identifie-
rar sig med en viss musikstil och musiken och spelandet i band blir en livsstil i sig. Detta
identitetsskapande utifrån musikens budskap kan ligga bakom musikämnets popularitet, menar
han.

Stålhammar skriver att det är musiksynen som är viktig beroende på hur ungdomarna upple-
ver musiklektionerna som positiva eller inte. Musiken hör inte till skolan. Forsnäs, Lindberg
och Sernhede skriver att ”musik hör till kamratgruppen, TV till familjen och böcker till sko-
lan” (1990). Rock- och popmusiken hör inte till skolans värld och det är därför många elever
känner att de har kontroll över ämnet och vill bestämma innehållet. Ungdomarna har redan en
egen musiksyn innan de börjar spela musik på högstadiet. Det kan uppstå en krock när läraren
plötsligt påminner om att det faktiskt är en lektion eleverna är på och ingen musiklekstuga.
Detta sker när läraren gör momentbyten i lektionen och leder eleverna. Läraren går från diri-
gentrollen till lärarrollen. Konflikter kan då uppstå.

”När tonåringen övergår till att tänka på musiken utifrån sin egen kontext upplevs skolan som en inkräk-
tare som lamslår och gör våld på den egna kreativiteten och även förolämpar den personliga integriteten.
Tonårsmusiken är ögonblickets musik och knuten till livet och situationen just nu. (Stålhammar, 1995, sid
107)

Musik kan förändra människor och få dem att identifiera sig med en musikstil. Det kan till
exempel vara att en ungdom som lyssnar på rock börjar ta efter sin rockidols klädstil, spelsätt
och beteende. Ungdomen upplever att han/hon själv blir kränkt och förolämpad om läraren
börjar styra i den värld som ungdomen lever i.

Tonåringar har mycket att göra under sin högstadietid. Dels är det mycket att studera i skolan
och dels är det mycket som händer i kroppen. Framtidstankar föds, vem är jag? Att vara elev i
årskurs 8 och 9 i dagens skola med dagens krav och medieflöde – hur är det? Hur upplever
ungdomar i årskurs 8 och 9 musikämnet och ensemblespelet?

Bergmans avhandling (2009) handlar om de negativa konsekvenser musikundervisningen får
när ungdomarna enbart spelar i rock- och popensembler. En av Bergmans resultat i avhand-
lingen är att musiklektionerna har blivit ett killämne. Musiklektionerna har blivit anpassade
efter de killar som spelar i rockband. Under tre år har Bergman följt en högstadielklass för att
undersöka ungdomars relation till musik i deras vardag. Populärmusiken har fått spela en stör-
re roll i musikundervisningen från och med 1970-talet fram till vad den är idag. Genom att
låta ungdomarna få spela populärmusik så har musikämnet fått en mer informell lärandeform
bl.a. att all kunskap om musik inte enbart kommer från läraren utan också från ungdomarna.
Tanken har varit att skolans musikvärld ska integreras med ungdomarnas musikvardag.

I Bergmans avhandling framkommer det att enbart låta ungdomar i skolan spela i rockband kan utestänga vissa grupper av ungdomar. De ungdomar som spelar i rockband på fritiden har ett mycket stort kunskapsförsprång gentemot de som inte gör det. Eftersom allt är baserat på att kunna spela bas, trummor och gitarr utestänger detta de ungdomar som inte spelar i band på fritiden, eftersom det tar längre tid för dem att lära sig något som de andra lägger tid på sin fritid att lära sig. De som spelar i rockband på fritiden är också de som klarar sig bäst på musiklektionerna. Näst bäst klarar sig de som tar instrumentallektioner på en kulturskola, både killar och tjejer. Bergman anser inte att endast killar har bättre förutsättningar att nå kunskapsmålen i musik, även om det är mest killar som syns i replokalerna.

De killar som helt saknade erfarenhet av att spela i rockband var också de som hade sämst förutsättningar att nå upp till kunskapsmålen i kursplanen. Deras strategi under musikundervisningen blev att synas och höras så lite som möjligt och att ha en låg ambitionsnivå. Under terminerna ökade kunskapsglappet mellan de killar som spelade i rockband på fritiden och de som inte gjorde det. Klassen som Bergman observerade delades i halvklass och det bildades en tjej- och en killgrupp.

Det som skiljde grupperna åt var att i tjejgruppen så fanns det inte lika stora nivåskillnader som det gjorde i killgruppen. I tjejgruppen bad ungdomarna att få längre tid på sig att spela och lära sig medan det i killgruppen skulle låta bra direkt och gå snabbt rent inlärningsmässigt. I tjejgruppen var det inte heller några större problem om någon spelade fel och det var inte heller några problem med att få någon att välja en utsatt position som att spela trummor eller sjunga. I killgruppen var kravet större att det skulle låta perfekt. I tjejgruppen fanns det en tendens till de betonade sin oförmåga att klara av en uppgift. De beskrev sig ofta som omusikaliska och det var ofta de duktigaste som beskrev sig själva som omusikaliska, men detta hade väldigt liten koppling till deras verkliga möjligheter att klara av uppgiften. Att påpeka sin egen inkompetens är något ungdomarna nästan enbart gör på musiklektionerna. Där är det okej att tala på detta sätt. Bergman menar också att tjejerna förhöll sig till att musikämnet, som på grund av att den var organiserad enligt rockbandsmodellen, fick en maskulin könskodning. Att utföra uppgifterna på musiklektionerna och agera feminint, i linje enligt normer för hur en tjej bör vara och vad en tjej bör göra och inte göra, upplevde tjejerna som en konflikt. Det vet inte hur de ska vara när de spelar i rockband.

”Min slutsats är att musikundervisningen då den är organiserad enligt rockbandsmodellen gynnar vissa elever på bekostnad av andra, både med tanke på elevernas tidigare erfarenheter av att musicera och i vilken utsträckning de förmår agera maskulint på det sätt som krävs i rocksammanhang. Jag vill därför hävda att en av de största utmaningarna för både musklärare verksamma i grundskolans senare år och i gymnasieskolan är att utveckla strategier för att motverka de negativa konsekvenserna som kan följa när rockbandets informella läroprocesser står som modell för undervisningen”

Att spela i rockensemble i skolan kan ge vissa ungdomar mycket kunskap och stora förutsättningar att bli riktigt duktiga. Den kan också ge ångest och få vissa ungdomar att må dåligt. Det finns ingen jämn nivå. Vissa ungdomar är jätteduktiga på att spela och får stort utrymme på lektionstid. Andra blir rent av sämre eftersom deras ambitionsnivå sjunker när de märker att de andra är så mycket bättre på att spela än de själva. För musklärare så är det en stor utmaning att få ungdomar att må bra i skolan och att kunna se alla. Det är svårt med stigande antal ungdomar per klass och större grupper. Musikläraren har en stor utmaning. Att dels ta till vara på den kunskap som ungdomarna bär på och att hjälpa de ungdomar som helt saknar erfarenhet av ensemblespel.

4 Metod

Utifrån en delvis annan forskningsfråga var min ursprungliga tanke att använda mig av kvantitativ metod. Därför inleder jag med en kort beskrivning av denna, sedan går jag över till en mer ingående beskrivning av kvalitativ metod. Jag avslutar kapitlet med att presentera min egen undersökningsmetod intervju och särskilt gruppintervjuer.

4.1 Kvantitativ metod

Kvantitativ metod innebär att data skapas i form av siffervärden av något slag, s.k. ”hårda data”. En eventuell enkät eller annat instrument måste vara uppbyggd så att varje fråga går att tolka och besvara efter vilka prioriteringar ungdomarna har. Om en fråga handlar om i vilken grad de tycker om ensemblemusicerande på musiklektionerna hade jag kunnat använda mig av den s.k. Likertskalan, från ”Mycket bra” till ”Mycket dåligt”, där siffran 5 är mycket bra och siffran 1 mycket dåligt. Siffrorna däremellan, alltså 4, 3 och 2 är då mellanvärden som inte uttrycks i ord i enkäten (Patel & Davidsson, 2003).

Om jag hade haft ett representativt urval, alltså elever från olika grundskolor i Sverige, såsom glesbygd, tätort, storstäder, stora grundskolor, mellanstora och små, hade jag gjort en så kallad stickprovsundersökning (Patel & Davidsson, 2003). Fördelen med en sådan undersökning är att jag kan uttala mig om alla Sveriges grundskoleelevers åsikter om musikundervisningen, alltså inte bara om de eleverna som svarat på enkäten. Detta förutsatt förstås att mitt urval varit representativt. En annan fördel är att jag kan jämföra elevernas svar mellan olika klasser i samma skola, mellan olika skolor, mellan olika typer av kommuner så som glesbygd – tätort – storstäder, stora grundskolor, mellanstora och små.

Det hade blivit en omfattande surveyundersökning (Patel & Davidsson, 2003) som mer eller mindre hade kunnat täcka hela landets aktuella högstadiееlevers uppfattningar om musikundervisningen. I och med att tid och andra resurser saknas så väljer jag i stället att göra en mindre lokal studie bygd på kvalitativ metod. Det som jag egentligen vill få fram är inte vad eleverna tycker i form av svar på standardiserade enkätfrågor utan istället hur de upplever musikundervisningen i form av deras egna berättelser i intervjuer. Det är ungdomarnas berättelser om erfarenheter och känslor, alltså ”mjuka data”, som jag avser att fokusera i min undersökning. Med det så övergår jag en kort beskrivning av den kvalitativa metoden och främst hur jag själv avser att använda den.

4.2 Kvalitativ metod

Inom kvalitativ metod ryms, förutom intervjuer av olika slag, sådant som formella observationer, enkäter med öppna frågor, där svaren blir informanternas egna ord, liksom brev och dagböcker. Inom kvalitativ metod finns också textanalyser av musik, bilder, fotografier och filmer för att nämna några exempel. Det som kännetecknar kvalitativ metod är alltså att all data är i form av ord, berättelser och beskrivningar oavsett om det handlar om musik, film eller annat. Här följer en ingående beskrivning av min metod.

Skillnaden mellan intervju och samtal är att intervjun har ett bestämt syfte och ämnesområde. Ett samtal är mer fritt och kan ha många olika ämnessidospår. Jag väljer att använda mig av gruppintervjuer. En gruppintervju skiljer sig från en intervju med en enskild person. I stället för att intervjua en person åt gången så ställs en och samma fråga till flera personer samtidigt, och alla får chansen att svara samtidigt. Jag kommer att dela in ungdomarna i grupper där det är mellan fem och sex personer i varje grupp.

Ungdomarna i varje grupp som jag kommer att intervjua känner varandra och går i samma klass. Om deltagarna i intervjugruppen är okända för varandra så är chansen större att de blir blyga och inte vågar säga vad de tycker. Om eleverna pratar i mun på varandra kommer jag inte att avbryta dem. Detta för att få ut så mycket så möjligt av intervjun. Om flera av ungdomarna inte berättar något eget utan mest håller med föregående talare så kommer jag be dem utveckla sina svar. Det kan även vara så att de inte håller med och då är det viktigt att få reda på varför.

Jag kommer att spela in gruppintervjuerna på en ljudinspelare som spelar in på minneskort som enkelt kan spelas upp i en dator. Detta kommer jag att förbereda genom att låna en sådan ljudinspelare av teknikavdelningen på Musikhögskolan. Att spela in intervjun kommer att påverka ungdomarnas svar. Det kommer att vara så att någon ungdom tycker att de är pinsamt att bli inspelad. Jag ska förklara för ungdomarna i gruppen att det bara är jag som ska lyssna på det inspelade materialet och att det som de säger kommer att bli transkriberat, dvs. nerskrivet till text.

Jag får ha i åtanke att ungdomarna kanske inte talar sanning i gruppintervjuerna och att de kanske säger sådant som de tror jag vill höra. Detta får jag belysa i min analys av intervjuerna. Jag ska även reflektera över sådant som ungdomarna inte säger och varför de kanske inte säger det. Intervjuerna kommer att äga rum i ungdomarnas egen musikal. Valet av denna lokal kommer att påverka deras svar och berättelser i positiv bemärkning. I och med att vi befinner oss tillsammans i en musikal så blir det enklare för dem att inspireras till att svara. Kanske blir det svårt att påvisa det negativa med ensemblespelet. Detta är jag medveten om. För att öka min trovärdighet i min uppsats kommer jag att ställa följdfrågor och undvika påstående-frågor. Jag kommer även att be två musklärare, en manlig och en kvinnlig, att kommentera och ge sina synpunkter på vad ungdomarna säger och berättar. Jag kommer då att få ett lärarperspektiv. Det blir tre gruppintervjuer med ungdomar och två enskilda intervjuer med musklärare. Jag kommer också att se efter om jag kan få ett genusperspektiv. Kommer det att finnas ett genusperspektiv genom att jag väljer en kvinna och en man som musklärare? Alltså kommer jag att ha fyra olika perspektiv i min forskning:

- Elevperspektiv
- Forskarperspektiv
- Lärarperspektiv
- Genusperspektiv

4.3 Mina informanter

Grupp 1 och 2

Två av mina tre gruppintervjuer är gjorda med elever från en större högstadieskola i en mellanstor by med 5000 invånare i Skåne. Mitt i byn går en tågbanan som trafikeras av pendeltåg och det finns goda förbindelser med större städer. De flesta av ungdomarna som går på skolan bor i villor eller bostadsrättslägenheter. På skolan går det cirka 550 elever från årskurs fyra till nio. Många ungdomar har goda resultat och finner att det är viktigt att ha bra betyg. Ungdomarnas föräldrar är engagerade i skolan och tycker skolan är viktigt.

Grupp 3

Den sista gruppintervjun är gjord med elever från en skola i en mindre by med 800 invånare. Byn ligger ute på landet i Skåne. Denna by har dock ingen tågstation men via regionbussar

kan ungdomarna enkelt ta sig till Malmö och Trelleborg. De flesta av eleverna som går på skolan bor i villor, eller småhus. På Västra Ingelstadskolan går det cirka 330 elever från årskurs ett till nio. Även här har ungdomarna goda resultat och finner att det är viktigt att ha bra betyg.

Manlig musiklärare

Den manlige musikläraren är en behörig lärare och har lång erfarenhet av att jobba i skolan som musiklärare. Han har arbetat mycket med att få ungdomar att spela i ensemble och få dem att utvecklas och bli duktiga musiker. Han är gitarrist och är också utövande musiker. Han har också arbetat på en musikhögskola och undervisat i ensemblemetodik.

Kvinnlig musiklärare

Den kvinnlige musikläraren är också behörig lärare men har kortare erfarenhet av att jobba i skolan. Hon låter eleverna arbeta mycket i olika projekt och arbetsformer. Ensembleformen använder hon ibland men låter eleverna få skriva skolarbeten, sjunga och uppleva en allsidig musikundervisning. Även den kvinnlige musikläraren är utövande musiker men utbildad sångpedagog.

4.4 Etiska överväganden

Ungdomarnas namn är fingerade. Detta för att informanterna ska känna att de kan säga vad de vill och känna sig trygga över att ingen kan peka ut vad en person har sagt. I och med att jag inte lämnar ut vilken skola ungdomarna går på så kan de känna sig helt fria att säga vad de vill om musikundervisningen och om musikläraren. Även musiklärarnas namn är fingerade. Detta för att skydda deras integritet eftersom jag vill att de ska kunna kommentera fritt och inte känna att de kan bli utpekade.

5 Resultat

I det här kapitlet kommer jag redovisa mina resultat. Detta gör jag genom att presentera min analys i form av informanternas uttalanden och mina egna tolkningar av dessa. Det är detta innehåll som jag i nästa kapitel kommer att diskutera. Kapitlet börjar med två gruppintervjuer med ungdomar i årskurs 8. Sedan följer en gruppintervju med ungdomar från årskurs 9. Avslutningsvis följer två intervjuer med en manlig respektive kvinnlig musiklärare.

5.1 Gruppintervju med åk 8, grupp 1

Jag träffar Sofia, Filip, Sara, Agnelika, Gustav och Hampus en tidig morgon klockan åtta under deras musiklektion. Klassen har musik i halvklass och nu träffar jag halva halvklassen. Jag ber dem berätta om musikundervisningen på skolan.

Ungdomarna berättar om musiklektionerna, bl.a. att de spelar instrument för det mesta på lektionerna – piano, bas, trummor och gitarr. Hampus berättar att de får prova på olika instrument. Det tycker han är bra för då kan man prova sig fram och till sist hitta ett instrument som man kan bli riktigt bra på. Han berättar om hur de lär sig piano i helklass trots att klassrummet bara har två keyboards. Detta sker genom att alla får plastskivor som har en klaviatur uppriktad. På dessa plastskivor övar de fingersättning och att spela ackord. Det låter alltså inget om dessa plastskivor. På ett riktigt piano ska de sedan visa vilka ackord de kan spela och kunna använda dessa kunskaper i en ensemblesituation. Ungdomarna upplever detta som positivt eftersom alla får prova på trots att det inte finns pianon till alla.

Detta visar lite grand om hur det kan se ut i en musiksal och om en musiklärares budget. Varför finns det inte en keyboard till varje elev då det finns en bok i matematik till varje elev? Att rita upp en klaviatur på en plastskiva kan knappast jämföras med ett riktigt piano då det faktiskt hörs en ton när man trycker ned en tangent. Det gäller att som musiklärare vara uppfinnelserik och hitta lösningar på problem till exempel om det, som i det här fallet, saknas keyboardar och pengar. Då kan en plastskiva med en klaviatur uppriktad vara en lösning.

Det finns en klassuppsättning vanliga gitarrer på vilka det även övas elbas då gitarrens fyra första strängar överensstämmer med basens alla strängar, om dock inte i frekvens. De får även öva för sig själva på digitaltrummorna innan alla i klassen spelar samtidigt. Sofia berättar att trumackompanjemanget varit detsamma hela terminen och är lätt att lära sig. Jag tolkar detta som en brist på progression. Att spela samma trumackompanjemang en hel termin ger inte ungdomarna möjlighet att bygga vidare på sina färdigheter och kunskaper de har fått. De stannar i en kunskaps- och musikkapandenivå som är ganska låg.

Jag frågar dem om hur de upplever möjligheterna att vara kreativ i ett skolämne. Jag ber dem jämföra deras upplevelser de har mellan matematik- och musiklektionerna. Sara berättar att hon upplever det pinsamt att spela fel men att hon har mer prestationsångest i matematiken än i musikämnet eftersom det är större krav på teoretiska kunskaper där. Gustav berättar att deras musiklärare kontrollerar och mäter hur aktiva de är på lektionerna och om de spelar bra. Det är så musikläraren bedömer deras kunskap i musik. De har också haft skriftligt prov i musikhistoria om rockmusik och s.k. västerländsk klassisk musik.

Om musiklektionernas upplägg, berättar Angelika:

- Läraren lägger fram vilken låt vi ska sjunga på overhead. Sen går han igenom det vi ska spela och så får vi ta en gitarr och öva basen och liksom... ja eller om det är något annat på gitarr som vi ska kunna – ackord och sånt. Sen när vi ska spela så väljer han ut några som ska... vill spela, sen så spelar alla och de andra sjunger. Sen får vi typ höra originalet efter på slutet från datorn på Youtube.

Jag tolkar detta som att de flesta musiklektioner ser likadana ut. Ungdomarna vet vad de har att förvänta sig. Allt från hur läraren presenterar en låt till hur lektionen slutar. Förutom om berättelser om hur de övar bas på gitarren finns här något nytt. Läraren låter inte ungdomarna lyssna på låten innan de ska spela den. Här har läraren en speciell metodik som gör att ungdomarna inte har någon musikalisk bild av hur låten egentligen ska låta. Kunskapen om låten kommer från musikläraren. Här fungerar de enkla ackord och trumackompanjering de lär sig bra, eftersom de inte behöver efterlikna originalet till 100 procent.

Jag frågade om hur de upplever att spela tillsammans. Hela gruppen är enig om att det är bäst att ha musik i halvklass. De tycker att man hinner spela mycket mer och att det inte är så pinsamt om man skulle spela fel eftersom det är färre som tittar på än i helklass. Vi börjar prata om vad det är som är pinsamt med att många tittar och lyssnar. Sofia tycker det är pinsamt att sjunga solo. Hon tycker bättre om att sjunga i grupp och tillsammans med sina kompisar. Hon upplever att det är tryggare att sjunga tillsammans med någon annan för då är man inte ensam om man skulle sjunga fel. Att sjunga fel och falskt är det värsta som finns tycker Sofia. Rössten är mycket närmre sig själv och sin personlighet än instrumenten så att sjunga falskt och fel vore en katastrof, menar hon. ”Hemska rykten om att man är dum och pinsam skulle kunna spridas på skolan och hela livet bli förstört”, berättar hon vidare. Sara håller med:

Ja, alltså det är mycket roligare att spela än att sjunga. Ingen vågar riktigt ta i när de sjunger. Det är pinsammare att sjunga fel till exempel. Om man sjunger jättedåligt så är det ju pinsamt. Man ger mer av sig själv när man sjunger. Man kan inte göra något åt om man sjunger dåligt men man kan alltid lära sig spela bättre.

Uttalandet tyder på att musikundervisningen kan ha brister. Sara berättar att man inte kan lära någon sjunga. Man kan lära sig spela bättre men inte sjunga bättre. Varför ges det inte sångträning? Detta står klart och tydligt i kursplanen att ungdomarna både ska sjunga och spela instrument (sid. 9).

Gruppen berättar om att de lär sig spela olika instrument och enkla ackord. Det är bra att skolan erbjuder att få testa på att spela instrument. Gustav berättar att om man inte har tid att spela instrument på sin fritid så kan han i alla fall testa det i skolan. De upplever att det är positivt att spela för deras personliga utveckling. Gustav berättar:

- Man kanske inte är lika bra i andra ämnen. Om man är bra på gitarr och dålig på matte så är det kul att komma hit och få vara duktig – få tycka att skolan är kul. Musiken får det att vara roligt att gå i skolan även om man inte är duktig i läsåmnena som typ matte och No. Då får man komma hit och spela av sig på gitarren och känna att man är duktig på något.

Uttalandet tyder på att musiken kan hjälpa vissa elever att få en positiv upplevelse av sin skolgång. Gustav är bra på gitarr, men dålig på matte. På musiken får han en chans att visa för sig själv att han kan någonting. Det blir som ett slags fritids på skoltid dock lärarledd. Men tänk om någon annan elev är bra på matte men dålig på gitarr. Hur fångar musiklektionerna upp en sådan ungdom? Det som normalt är roligt för en person är kanske inte kul för någon annan.

Vi börjar prata om de estetiska ämnena så som bild och musik och om hur de upplever det att vara kreativa i skolmiljön. Sara tycker inte att det är lika mycket press och krav i dessa ämnen som det är i andra ämnen. Hon berättar att de inte har lika mycket prov, inlämningsarbeten och läxor i musik som i matematik. Hampus tycker bättre om att rita på bildlektionerna än att räkna matte. Jag undrar varför han tycker så. Han säger att han kan känna sig mer fri och att kunna göra något kreativt och roligt, något som gör honom glad. Att få uppleva den här gläd-

jekänslan påverkar hela hans dag och han presterar bättre i de andra ämnena de dagar han har bild och musik. Gruppen som jag pratar med har en allmän inställning till musik. Ingen i gruppen spelar musik utanför skolan och alla lyssnar på populärmusik, den musik som finns tillgängligt runtomkring dem via radio, TV och Internet. Det är mycket pop- och rockmusik men även lite rhythm and blues s.k. R&B. Jag undrar om hur de ställer sig till en musikundervisning utan att spela instrument och i ensemble. Filip och Sofia tror att en sådan undervisning skulle vara tråkig eftersom de vill spela pop- och rockmusik, deras musik. Sara tittar lite undrande på mig och frågar "Vad skulle man göra då? Man spelar hellre instrument och lär sig spela än att bara sitta och lyssna på musik"? Jag undrar varför det är så och hon svarar: "Att spela är något man längtat efter och jag får lust till att spela när jag ser andra spela. Man vill ju testa på instrumenten".

Dessa uttalanden speglar en enorm brist på erfarenheter hos eleverna. De får inte erfarenheter inom mycket annat än rock- och pop, och att spela denna typ av musik. Detta tolkar jag som en brist i ungdomarnas utbildning. Det visar även på en ensidighet vad gäller deras utbildning. Varför bara rock och pop? Är det för att det är populärt hos ungdomarna och att det går snabbt att lära sig? Det är väl självklart att inte någon längtar till något som den inte känner till. Detta gör att musikundervisningen i skolan blir mycket ensidig. Ungdomarna får bristande kunskaper i sång och musik. Speciellt i sång, som ofta hamnar i skuggan av ensemblespelandet.

Intervjun fortsätter och våra samtal kring hur de upplever musikämnet fortsätter. Jag undrar om de tycker att det är viktigt med musik på skolan? Hampus förklarar att det är viktigt för de elever som vill bli någonting inom musik att få chansen att prova på att spela. Nästan alla i gruppen tycker att det är viktigt med att ha bra betyg i alla ämnen. Gustav säger att det inte känns lika dåligt att ha lågt betyg i musik som att ha lågt betyg i matematik. För att komma vidare till gymnasiet är det viktigt att ha godkänt i till exempel matematik. Eleverna berättar att de upplever musiken som ett praktiskt ämne där man inte klassas som lika dum om man inte kan spela som att inte kunna räkna. Sofia berättar:

-Om man spelar bra så är det klart att det stärker betyget. Det är inte bra att vägra spela för då får man inget bra betyg. De som spelar får nog bättre betyg än de som inte spelar.

Uttalandet visar att deras musikundervisning genomsyras av att de spelar. Det nämns inte något om hur bedömningen är i hur väl de kan noter, musikhistoria eller musikteori. Det som betyget i musik består av är hur väl de spelar och om de spelar.

Hampus berättar:

- Det viktigaste är väl att man försöker och tycker det är kul och inte bara spelar en gång för att sedan kunna vila resten av musiklektionerna. Man kan ju inte hjälpa om man inte är jätteduktig på att spela, så länge man försöker så tror jag ändå att man kan få bra betyg ändå.

Uttalandet tyder på att musiklektionerna har en positiv effekt på ungdomarna. Det som gör att de får bra betyg är att de försöker spela så gott de kan och är uppmärksamma på lektionerna. Sedan berättar Hampus att "man inte kan hjälpa om man inte är jätteduktig på att spela". Detta tolkar jag som att Hampus menar det krävs en viss talang för att nå ett visst betyg. Man kan alltså inte lära sig spela, om man inte har spelat tidigare. Musik är inget man kan lära sig om man inte är musikalisk som person. Jag frågade gruppen om hur de ställer sig till att man kan spela utanför skolan och därmed bli bättre på att spela vilket kanske genererar ett högre betyg i musik. Angelika jämför det med ämnet idrott. Hon säger att om det är ens intresse som styr så är det klart att man spelar på fritiden också om man är intresserad. Många hade, ifall de varit musikintresserade, kunnat spela utanför skolan och då kanske få högre betyg.

Om man spelar helt fel är det inte kul att spela tillsammans. Det hade varit pinsamt och skämmigt att spela helt fel. Det är jobbigt om man sjunger falskt... Det är skönt med halvklass för då slipper man skämma ut sig om man spelar eller sjunger fel. (Angelika)

Att musikämnet ska vara kul, det upplever Angelika. Om det inte hade varit kul så hade hon inte haft samma positiva inställning till musik. Även här nämns ämnet sång. Det är uppenbart att dessa elever inte fått någon uppfattning om att man kan öva upp sin sångröst, lika väl som man kan öva upp sina möjligheter att spela gitarr bättre.

Det är kul att kunna visa att man kan spela gitarr, för då får man en härlig känsla när de andra säger att man spelar bra. (Gustav)

Uttalandet visar musikämnets positiva effekter. Gustav blir glad och mer positivt inställd till livet och skolan när hans kamrater bedömer honom positivt i skolan. Här nämns inte lärarens bedömning. Detta visar att musikämnet också är en viktig bit av ungdomarnas sociala gemenskap.

5.2 Gruppintervju med åk 8, grupp 2

En halvtimme senare samma morgon träffar jag Anna, Emil, Nicole, Caroline, Niklas och Viktor. Detta är den andra halvan av halvklassen. Eftersom de har samma lärare och går i samma klass är deras berättelse om upplägget på musiklektionerna nästan identiska. Det som är ny information från denna grupp är att de berättar att läraren har ett avprickningssystem.

– Först prickar läraren av vilka som har spelat och sen får vi en låt som vi sjunger tillsammans. Sedan lär vi oss låten på piano, gitarr, bas, alla tränar samtidigt. Sedan väljer han ut vilka som ska spela vad.

Här övar alla ungdomar samtidigt på instrument. Det blir en mycket stökig och högljudd klassrumsmiljö. Här nämns inte heller sången som ett instrument. Ungdomarna sjunger låten tillsammans med läraren men det läggs ingen fokus på fraseringar och betoningar i sången. Det verkar som om ungdomarna inte vet att sången också är ett instrument.

Nicole upplever och att hon känner sig gladare och piggare efter musiklektionerna. Hon tycker att musiken är viktig på skolan, trots att det inte är hennes favoritämne. Hon skulle aldrig vilja vara utan musik eftersom den får henne att ta tag i andra skolämnena och skärpa sig i skolarbetet.

Hela gruppen är överens om att man inte lär sig något om musik om man inte spelar instrument. Jag frågade om man inte kan lära sig något av att läsa och lyssna på och om klassisk musik. Jag fick följande svar av Anna:

– Jo, men det är inte sån musik vi lyssnar på. Det kan vara kul att lära sig något om den gamla musiken som Bach och Mozart, men det är inte vår musik, då blir det tråkigt! Det kan vara kul att veta vad de som gjorde musik för 100 år sedan tyckte och lät, men jag menar man vill ju ... ändå spela, då blir det roligare när man själv får testa på att spela istället för att bara lyssna.

Vad menas med ”vår musik”? Jag tolkar det som att det är den musiken som ungdomar lyssnar på och tar till sig. Det är den musiken som flödar varje dag i massmedia och som ungdomarna förknippar med sig själva. Det är inte Bach, tango, barock- eller folkmusik som gäller för ungdomarna i skolan. Det är pop- och rockmusik. Rock- och popmusiken inte hör till skolans värld och att det är därför många elever känner att de har kontroll över ämnet och vill bestämma innehållet. Att enbart erbjuda populärmusik på musiklektioner strider mot skolans kursplan i musik där det står att musikens multinationella karaktär ska ge ungdomarna ett

större socialt medvetande och världsuppfattning. Varför är det då så att ungdomarna enbart vill spela sin egen musik? Jag tror att det är så att dessa ungdomar fortfarande är väldigt unga och oerfarna vad gäller musik. Många av dem har aldrig lyssnat på någon annan slags musik än populärmusik. Det handlar om trygghet. När en ungdom ska spela och blottlägga sina kunskaper inom musik får det inte vara någon obekant musikstil som kan ställa dem mot väggen och få dem att framstå som dumma och obildade. På musiklektionerna ska det gå snabbt att lära sig spela. Det får heller inte bli tråkigt och får krångligt får då tappa de intresset.

Att spela ett klassiskt pianostycke av Bach kräver oerhört mycket mer musikalisk träning och erfarenhet än att kunna spela tre ackord på en keyboard. Därför tolkar jag det som så här att anledningen till att ungdomar vill spela populärmusik de känner igen från massmedia är att det går snabbt att nå ett musikaliskt resultat – tre ackord på keyboard och de känner att de kan spela en hel låt och nått ett delmål i undervisningen. Ungdomarna får också musikaliska influenser från olika håll. Vad man ska och inte ska spela för sorts musik. Något som påverkar ungdomen musikaliskt kan vara föräldrarnas politiska åsikter, var de är bosatta, vilken status familjen har och vilka kompisar de har.

Vad är det som är kul med musiken? Eleverna i denna grupp pratar om att de gärna tar bort någon språkvalslektion eller håltimme och spelat gitarr eller trummor istället. Viktor påpekar att om läraren spelar något som är bra är han tvungen att lära ut det till klassen – det är musiklärarens jobb att lära andra spela. Jag blev fundersam och undrade om det är så att eleverna lär varandra någonting. Läraren kan inte alltid vara på plats och hjälpa alla samtidigt. Anna berättar att det är klart att man hjälper någon som vill ha hjälp. Det kan vara allting från ackord på gitarr till trumackompanjemang. Det är ett bra sätt att lära sig på – både att hjälpa och bli hjälpt.

Jag undrar ifall det händer något med stämningen i halvklassen när de musicerar tillsammans. Trots att denna grupp elever har musiklektionen klockan åtta på morgonen så tycker de om sin musiklektion. Nicole säger att hon tycker att musik är ett roligt ämne så det är inte så svårt att ta sig upp på morgonen när det är musiklektion. ”Det är inte som att komma till en svensklektion klockan åtta, där är det usch så tråkigt” tillägger hon. Viktor tycker inte heller att det är svårt att ta sig till skolan när musik väntar. Han tycker inte att tidpunkten för en musiklektion spelar någon roll. Viktor berättar:

– Efter lunch i skolan så är det som att man vill att lektionerna ska gå snabbare och snabbare så man får komma hem. Innan lunch så tar man lektionerna som de kommer, men efter lunch då har man ätit och fått mer energi och man vill att dagen ska ta slut. Speciellt en fredag, då vill man ju bara hem. Förra året hade vi musik den sista lektionen vid kl tre och det var ganska drygt. En fredag klockan tre är absolut den värsta tiden att ha en lektion för då vill man bara hem och vara ledig efter en lång vecka i skolan. Man ser framemot fredagen när man ska ha musik.

Ungdomarna är trötta efter en hel vecka i skolan. Det är många lektioner ska avverkas innan de får gå hem och vara lediga. Att vara ledig för en ungdom är något fantastiskt. Då finns det inga måsten och ingen skola som pockar på uppmärksamheten. På fredagar vill ungdomarna bara hem och vara lediga och snabbt ska dagen gå. Ungdomarna ser framemot fredagen då de ska ha musiklektion. Men om musiklektionen börjar klockan tre så är det inte lika populärt. Men det är inte ämnet musik som ungdomarna ogillar i sig, det är klockslaget.

Åter till om att man inte kan lära sig något om musik om man inte spelar instrument. Gruppen är helt överens om att man inte lär sig något väsentligt om man inte spelar på musiklektionen. Jag undrade om det finns något inom musiken man kan lära sig om man inte spelar. Ungdo-

marna svarade att de tyckte att man kunde lära sig mer om rösten och att sjunga. Undervisning i sång saknas helt enkelt i deras utbildning. Det finns helt klart ett outtalat intresse från ungdomarnas sida om att de vill lära sig sjunga. Det kan bero på att det anses mycket häftigare och mer spännande att spela instrument än att sjunga. Sången har alltså väldigt låg status i skolan.

Men Caroline kommer plötsligt på att det kanske finns de elever som inte tycker om att sjunga – ”vad ska de då göra?” undrar hon. Nicole föreslår att om man inte spelar kan man lära sig om musikens historia och de gamla tonsättningarna, fast det hade inte varit lika kul.

Viktor tycker att det skulle ha varit fräckt att spela klassisk musik någon gång. Han fantiserar om att få spela fiol, flöjt och trumpet i klassrummet. Anna tycker att om det hade gått snabbt att lära sig spela till exempel cello så hade det varit roligt men om det hade varit svårt så hade det varit tråkigt. Hur skulle de uppleva att spela klassisk musik med till exempel cello och flöjt?

– Det hade varit coolt de första gångerna att spela klassiska instrument, men inte i slutändan, bara drygt. Men liksom, det blir en speciell klang där ju med de där rockinstrumenten. Man kan göra olika ljud och man kan köra en ton, man kan köra flera toner. Man spela både blues och rock på samma instrument. Det blir mer melodi på vanliga rockinstrument än klassiska.

Ungdomarna tycks inte vara medvetna om att när de spelar rock- och popmusik på lektionerna så låter det inte lika bra som på inspelningarna gjorda av deras favoritartister, som är komrade av professionella musiker och producenter. Det låter inte lika bra som på musiklektionerna som på skivinspelningen. Vore det inte möjligt, rent av önskvärt, att spela och sjunga annan musik, t.ex. klassisk musik, som också skulle låta ganska dåligt i utförandet. Vore det inte kul om någon musiklärare ville satsa på det? Efter några terminer skulle det kanske låta hyfsat.

Jag undrar om de upplever musikämnet som något krävande och ångestframkallande. Niklas tycker inte att det ger ångest att gå på musiklektionerna. Det är spelandet som gör att det blir tvärt om – befriande att gå på musiklektionerna. Vad är det då som är befriande? ”Det är att det är vår musik som vi spelar, musik vi ibland känner igen.” svarar Emil.

Uttalandet tyder på att det handlar om igenkännande. Ungdomarna vet ungefär vilken musik som ska spelas och vad som krävs av dem när de spelar den. Det räcker bra med att kunna några få ackord. Hur kan ”musik vi ibland känner igen” bli ”vår musik”? Ungdomarna tar snabbt till sig låtar och musik och bygger en repertoar av låtar de sjunger och spelar i skolan. Ibland är det låtar som de känner igen. Här är det alltså inte musikläraren som kommer med någon ny kunskap i form av låtval eftersom de redan har hört låten – de har en relation till den.

Det kan vara att de har hört den i reklamfilm eller att det är någon filmmusik. Innan de har spelat låten i skolan har de ett minne från var ifrån den kommer. När låten har kommit att bli en del av klassens repertoar kommer de inte att tänka på att de har hört låten i en reklamfilm utan den har blivit en del av alla de låtar de spelar i skolan.

Upplever ni det någon gång som pinsamt med musik? Anna säger att de skrattar med varandra och inte åt varandra när de spelar fel. Detta upplever hon som skönt och säger att alla i klassen gör fel någon gång så det är inte så farligt hemskt.

Nedan följer ett utdrag där eleverna själva tar över diskussionen och pratar om hur de upplever det att spela i ensemble i skolan.

Emil – Det hade inte varit samma sak utan trummorna för att det är oftast basen på trummorna som håller takten när man ska spela. Typ om man ska börja på något så börjar kanske basen spela samtidigt som bastrumman.

Ungdomarna i skolan spelar efter en påläggsteknik. Vad menar jag med detta? Jo, att musikläraren räknar in trumslagaren och basisten och så börjar de spela. Bastonernas rytmiseringar följer bastrumman. Det blir enkelt för ungdomarna att spela med i låten eftersom de bara behöver lära sig en rytm som är samma på bas och trummor – men det låter ganska bra. Trumackompanjemanget fungerar också som en stötspelare som de andra ungdomarna lutar sig mot och följer.

Anna – Det blir ingen orkester utan instrumenten. Det blir inte samma sound om man tar bort ett instrument. Alla bidrar med småbitar, och lägger till så att det blir ett bra ljud. Då blir det konstigt om man tar bort lite så där bara.

Utan instrument kan det inte bli någon orkester. Jag tolkar detta som att ungdomarna lär sig spela så pass att det passar för ensemblespel och inte mer. De blir inte instrumentalister som kan stå på egna ben. De behöver alltid varandra. Enskilt spelande låter inte bra, men som en helhet fungerar det.

Viktor – Det är roligare att spela flera än att titta på bara en som spelar. Att titta på en person som spelar inför klassen är inte bra, det hade blivit nervöst. Det känns tryggt att spela i grupp. Man har varandra.

Det är bättre att spela tillsammans än att spela upp alla en och en för läraren och klassen. Det som ungdomarna lär sig passar inte för solouppspel. Det som de lär sig i skolan är till för ensemblespel och inget annat. Att det känns tryggt att spela tillsammans tolkar jag som att ungdomarna är osäkra på sina musikaliska sidor. Att kunna gömma sig bakom ett instrument känns tryggt men att visa framfötterna och våga visa upp sin musikaliska sida är något som är pinsamt och kanske till och med farligt.

Niklas – Det blir bättre än att bara ha en en-manna-show, där en sitter och visar vad han kan. Det är bättre att spela i grupp för att man utvecklas bättre och lär sig samarbeta med varandra.

Ensemble i skolan är mycket ett socialt spel där ungdomarnas olika sidor visas upp. Kanske blir några ovänner just när de spelar tillsammans men inte annars. Det kan till och med vara att ungdomarna knyter nya vänskapsband genom ensemblespelet. De tvingas att samarbeta med varandra och upptäcker nya vänner och ovänner.

5.3 Gruppintervju med åk 9, grupp 3

Jag träffade Carl, Johan, Fredrik, Martin och Anton efter att de haft musiklektion. Jag ber dem berätta om musikundervisningen på skolan. Jag får reda på att de har haft musikprojekt där de arbetat med klassisk musik i form av att skriva uppsats samtidigt som de spelat rock- och popmusik. De får både spela och läsa om musikens historia. Carl berättar att de har fått prova på olika instrument och byta efterhand de känner sig mogna för ett byte. Alla får lära sig grunderna i sitt valda instrument – ackord och melodier. Vem som spelar vilket instrument får de själva välja. Ibland får de hjälp av läraren att lösa vissa situationer när det är för många personer på ett visst instrument.

Vi börjar prata om hur de upplever att spela inför varandra. Fredrik säger att när han väl satt sig ner vid sitt instrument så släpper nervositeten. Han berättar att han tycker musiklektionerna är bra. Fredrik säger att han tycker det är häftigt att alla kan lära sig spela instrument. Han själv kunde inte spela bas innan han fick chansen att prova på i skolan.

Martin – Vi har inte så många prov i musik. Man får göra egna saker, sola och komma på en hel del eget, jamma ihop något som kan bli bra, skapa.

Uttalandet tyder på att musiklektionerna kan erbjuda rekreation och tankevila för trötta men musikintresserade skolungdomar. Martin tycker det är för många kunskapskontroller, till exempel prov och läxor, i de andra ämnena men på musiken får han äntligen skapa något eget tillsammans med andra och som faktiskt blir något positivt och bra.

Carl – Det känns kul eftersom det är något annat än att bara sitta och läsa en bok. Nu har vi haft mycket praktiskt på musiken. Innan hade vi mycket mer teoretiskt och det var inte alls lika kul. Det känns som om man lär sig mycket mer när det är praktiskt, som att spela tillexempel.

Det som är praktiskt anses roligt och det som är teoretiskt anses tråkigt. Det som ungdomarna lär sig på musiklektionerna går snabbt att lära sig och upplevs som roliga eftersom det också går snabbt att utveckla det som de har lärt sig. Om något är roligt eller inte beror på hur mycket ungdomarna fördjupar sig i ett ämne och hur tung arbetsbördan blir. Sedan beror det helt på vem man frågar vad svaret blir – alla har olika gåvor, talanger och intressen.

Johan berättar att det är många ungdomar på skolan som är musikintresserade. När de kommer till musiksalen så vill de gärna testa lite och spela. Ungdomarna i intervjugruppen berättar att de tycker att de upplever musiken på skolan som rolig och kul. Carl berättar att han får en kick av att spela och att det är beroendeframkallande att spela musik. Att vara beroende av något är i många avseenden inte något positivt. Men att vara beroende av musik är något annat. Ungdomarna upplever en annan värld när de sysslar med musik. Med liten kunskap i musik kan ungdomarna ändå uppleva mycket.

Vidare säger han att det är roligt att spela eftersom han kan visa att han kan göra något på egen hand – att komma på egna idéer och skapa själv. Anton berättar att det är tack vare skolan som han spelar musikinstrument. Han hade tänkt börja spela men det fanns ingen tid över till det. Upplevelserna under musiklektionerna har fått honom att bli motiverad till att börja spela.

Fredrik – Jag provade att spela trummor när jag var tio år gammal men det var aldrig aktuellt att köpa trumset eftersom vi inte hade pengar till det hemma. Nu när jag verkligen har kommit igång att spela i skolan så blir det lättare för mig att få pengar av mamma och pappa, bidrag till att köpa trumset. Så nu vill jag kunna spela mer på fritiden också. Att spela på musiklektionerna har varit en bra start för mig.

Föräldrarnas ekonomi kan vara ett hinder för musikintresserade och begåvade barn. Musiklektionerna i skolan kan ge barn som har en musikalisk talang en chans att få dem att inse att de är musikaliskt begåvade. Om ungdomarna aldrig får testa och prova på – hur kan de då veta att de är musikaliskt begåvade? Tack vare musikundervisningen kan ungdomarna få chansen att upptäcka sig själva.

Martin – Om vi har tur så kan detta vara starten för ett eventuellt band också. Inget stort men något som man kan ha som kul på fritiden. Vi vill spela på fritiden också, utanför skolan. Sen får vi se om det blir något större av det.

Att skolan främjar att spela i rockband är något som är positivt för de ungdomar som intresserade av det. De som inte nämns här är alla de ungdomar som är musikaliska men som inte spelar eller tycker om rock- och popmusik. De glöms bort i denna rock- och popvärld och hamnar utanför. Det är till exempel inte ofta man hör om att ungdomar i högstadiet spontant börjar spela i stråkkvartetter. Allt beror på vilken nivå musikundervisningen läggs och hur stor budget musikläraren har att köpa in instrument. Rock- och popinstrument är avsevärt mycket billigare än klassiska orkesterinstrument. Det går också snabbare att lära sig spela ackord på keyboard och gitarr och få det att låta okej än att börja spela keyboard och gitarr från grunden med notläsning.

Johan säger att det är jobbigt när alla spelar fritt i musiksalen. Det blir rörigt och full kaos. Han upplever att när läraren inte finns på plats i musiksalen är det rörigt och att alla ungdomar flappar ut. Koncentrationsnivån är låg eftersom det är svårt att höra vad han själv spelar, berättar Johan för mig. Musikläraren fungerar som en dirigent. Om läraren inte säger till när och hur de ska spela blir det rörigt för ungdomarna och alla vill vara solister samtidigt.

Att spela kan vara jobbigt också. Det får jag reda på av Martin som har scenskräck.

”Man tänker, hur kommer det att gå? Kommer jag spela som ett helvete eller kommer det gå bra? Kommer jag lyckas eller misslyckas i bandet?”

Det som Martin är nervös för är inte att misslyckas med att få godkänt i ämnet musik och lärarens bedömning. Det är att misslyckas som musiker inför sina vänner. Gruppens framsteg som band kan enkelt stoppas i fall en medlem inte håller måttet. Personen kan då bli utbytt och då förlorar han eller hon förutom sin plats i bandet även sina vänner.

Men det behöver inte vara så allvarligt att spela fel då och då. Carl säger att han inte tycker att det gör så mycket om man spelar fel eftersom alla spelat fel någon gång - alla är inte perfekta. Han säger att han brukar göra en kul grej av det. Då har han lättat på trycket och det är inte lika pinsamt att spela fel igen.

Vi börjar prata om deras intresse till musiken. Killarna i intervjugruppen berättar att det är flest tjejer som sjunger och spelar piano och killar på gitarr och bas. Martin berättar varför det är så. Det har med ens intresse och förutsättningar att göra, berättar han. Det finns även tjejer som också spelar elektriska instrument, tillägger han. Martin säger att om man upplever musik hemma så har man bättre förutsättningar i skolan. Carl, som har en pappa som är musiker berättar:

”Jag har ju jättegod förutsättningar där med tanke på min pappa som har varit musiker så länge jag levt i alla fall. Jag har haft mycket musik hemma så jag har alltid lyssnat på musik.”

Alla ungdomar i gruppen träffas under samma lektion men har inte samma hemförhållanden. Därför har ungdomarna olika bakgrund och inställning till musik. Vissa ungdomar lär sig hemifrån att musik är något viktigt och värt att satsa på och andra tvärtom. Musiklektionerna får ungdomarna att själva reflektera över musiken och göra en egen bedömning.

Anton gillar inte att sitta på lektioner och plugga och läsa. Han gör hellre något med händerna. Att sitta i en skolbänk och läsa teori gillar han inte. Det ska vara praktiska uppgifter som att spela i musiken eller bygga i slöjden. Han berättar att han upplever skolan som individuell. Därför finner han musiken spännande eftersom de får träning i samarbete och jobba tillsammans. ”Musikämnet är veckans höjdpunkt”, säger Anton.

Johan har upplevt den här känslan av att inte kunna sluta spela i skolan. Han säger att han också får en känsla i kroppen av att spela.

”Det är här på musiklektionerna den känslan släpps lös, när man känner att man inte kan sluta”. Martin liknar ensemblesituationen med att åka karusell. Han säger att man alltid är pirrig även om man vet exakt hur det kommer att bli.

Carl – Musiklektionerna är bra när man känner att man får allting att falla på plats och att man kan känna att man kan spela tillsammans, att allting funkar liksom.

Uttalandet tyder på att musikundervisningen visar ungdomarna att man kan nå framgång genom samarbete och att många små delar kan bli en stor helhet.

Anton – Jag kommer ihåg en gång när vi repade efter skolan så, alltså vi hade fått ihop låten så där halvt och så satte vi det helt perfekt en gång. Då kände man att man blev riktigt glad. Det lät riktigt bra.

Martin – Man ville bara spela igen, igen, igen, igen... man blir riktigt glad av det. Det är en chans att visa att man kan någonting skolan, att man duger, även om man inte är så bra i andra ämnen.

Fredrik – Man får en riktig kick av att spela.

Musik är för ungdomar en viktig del av deras vardag och en stor glädjekälla. Det behöver inte låta perfekt men om det någon gång gör det så upplever ungdomarna att de har utvecklats och de finner glädje i det. Musik förenar ungdomarna. Ungdomar som ligger på olika nivåer i andra ämnen kan mötas och inspirera varandra genom musiklektionerna.

5.4 Intervju med manlig musiklärare

Den manlige musikläraren tycker att ungdomarna i den tredje gruppen hellre vill spela än lyssna på musik. Det tycker han är fantastiskt eftersom det visar hur engagerade ungdomarna verkar vara i musikämnet. Lyssna kan de göra alltid men spela kan de bara göra på musiklektionerna, säger han. Jag tolkar detta som att ungdomarna alltid har mycket musik omkring sig i sin vardag men att ha tillgång till replokal och få spela instrument är något som inte alltid är tillgängligt. Det gäller för ungdomarna att passa på när det ges tillfälle att spela.

Totalt sett berättar de om en fantastisk verksamhet som de kommer att minnas hela livet, var så säker. Musik är helt enkelt skitskoj när man börjar få smak på att spela. De är inte okritiska utan har åsikter om det mesta och tycker det är bra. De tycker det fungerar bra helt enkelt. Sen är det klart att musiktimmarna är korta och bara en liten del av skolveckan. (den manlige musikläraren)

Den manlige musikläraren säger att musikundervisningen håller hög kvalitet vad gäller ungdomars engagemang och kreativitet. Att de har fått spela och sjunga i skolan är något som ungdomarna kommer bära med sig hela livet. Jag tolkar detta som att undervisningen är väldigt välanpassad för ungdomar. De kommer att ha många musikminnen från sin skoltid.

Grupp 1 och 2 hade gärna haft musik kl 07.00 på morgonen. Det tycker den manlige musikläraren vittnar om ”music power”. Jag tolkar detta som att han menar att musikämnet är väldigt populärt bland ungdomarna och att musiken har en dragningskraft som få andra skolämnen har. Angående sång kan han ana saker som kunde vara bättre i musikundervisningen. Men ungdomarna låter nöjda och positivt inställda till musik. Ungdomarnas svar rymmer positiv kritik och visar på kvaliteten i musikundervisningen.

Han tycker att intervjuerna med grupp 1 och 2 liknar varandra men att intervjun med grupp 3 skiljer sig avsevärt. Han säger att jag skulle ha ställt samma frågor till alla tre grupperna och

sedan jämfört svaren med varandra. Det blir en viss skillnad i resultatet om jag som forskare inte ställer samma frågor till alla grupper. Detta är ett av problemen med gruppintervjuer. De kan ta olika vändningar och kan bli helt olika varandra.

Vad han kan läsa ut av texten är att det pratas mycket kring den känsla musiken ger när man spelar och sjunger samt hur viktigt musiklektionen kan vara när det gäller att inspirera eleverna. Förutsättningar som personer i ens omgivning, föräldrar och lärare spelar stor roll för synen på musikämnet och viljan att lära sig.

5.5 Intervju med kvinnlig musikhögskolelärare

Den kvinnliga musikhögskoleläraren tycker att jag som forskare borde kommentera elevernas tankar kring sången i musikundervisningen. Varför prioriteras inte detta instrument mer under lektionerna? Säger hon. Hon menar att rösten faktiskt är ett instrument som alla ungdomar äger och också kan ”spela” på mer eller mindre bra. Det är lika viktigt att ge verktyg till hur man använder sin röst som hur man använder de andra ensembleinstrumenten. Hade eleverna haft verktygen kanske de också hade vågat sjunga ut mer. Sången glöms oftast bort.

Tar vi rösten och sången för given som musikhögskolelärare? Det finns även anledning att tala mer om rösten i skolan med tanke på målbrottet som sker i tonåren. (den kvinnliga musikhögskoleläraren)

Jag tolkar detta som att rösten och att få ungdomar att sjunga glöms bort redan i musikhögskoleutbildningen. Alla bär vi på ett instrument – vår röst – men vi vårdar den sällan själva och än mindre lär musikhögskolelärarna ut hur ungdomarna kan vårda sina röster och utvecklas i sång. Målbrottet är något som även musikhögskolelärare bör ta upp och belysa, anser hon. Att sjunga i skolan borde prioriteras mer i undervisningen. Är de vana vid att höra sin egen röst så vågar de sjunga ut mer, säger hon. Mikrofonskräcken försvinner om läraren lär ut hur man håller i en mick och att de får prova sjunga i den. Jag tolkar detta som att hon menar att det som är främmande är också hämmande. Att hålla i en mick och bli förvånad över hur mycket det låter och höra sig själv kan få ungdomar att tveka när de sjunger. Att låta dem blir mer vana vid tekniken vore ett lyft för sången.

Att sluta tidigare varje lektion är inte bra. Hon har själv lektioner på fredag eftermiddag på sin skola där ungdomarna är trötta och vill gå hem tidigare. En bra lektion är när hon glömmer tid och rum och helt plötsligt inser att ”åh nej, nu måste vi sluta!” Hon tror det är viktigt att läraren ger sitt ämne en hög status och att värdera tiden är ett sätt att göra det på. ”Självklart ska man göra undantag och kanske sluta tidigare någon gång, men ett undantag händer ju inte alltid”, säger hon. Det tolkar jag som att det händer otroligt mycket på en lektion och det gäller för läraren att hålla koll på helheten.

Måste musiken alltid vara rolig? Är det viktigt att vara glad när man spelar? Jag tror musiken ska få vara vardaglig och full av härligt trist struktur också. Ser eleverna musikämnet som vilket annat ämne som helst? Gör läraren det? Tycker vi musikhögskolelärare att musikämnet förtjänar samma allvar som matematik, engelska eller samhällskunskap? Ja, det tycker jag och det vill jag också överföra på mina elever. Musiken är jätteviktig och kan hjälpa andra ämnen att falla på plats. Musiken kan absolut vara en glad metod till att lära sig både matte, engelska och samhällskunskap! Det verkar inte som att eleverna jobbar mycket i tema eller ämnesöverskridande, det där är anmärkningsvärt! (den kvinnliga musikhögskoleläraren)

Hon belyser här att hon tycker det saknas en motpol i ungdomarnas upplevelser i musik. Musik behöver inte alltid vara roligt. Det kan vara tråkigt också. Hon tycker att musikämnet har tappat sitt allvar och vill att det ska ha samma tyngd som andra ämnen. Ungdomarna tycker om musiklektionerna men de är inte så benägna att ha höga betyg i ämnet. Hon saknar också att ungdomarna arbetar ämnesöverskridande dvs. samarbetar med andra ämnen.

Hon kommenterar även att ungdomarna bara spelar rock- och popinstrument. Man skulle kanske ha något stråk- och något blåsinstrument i musiksalen för eleverna att testa och se på? Säger hon. ”Att ensembleinstrumenten som finns nu är mer lätthanterliga är sin sak, men stänger vi musiklejare ute en annan typ av musik för att den inte anses vara smidig nog att lära ut?” Detta tolkar jag som att hon belyser det svåra med musikundervisning i skolan. Vad ska man fokusera på? Hon menar det är mycket musikgenrer som försvinner i och med ensidigheten med rock- och popinstrument.

Hon berättar att det tar tid att lära sig ett instrument. Under en lektion på 40 eller 50 minuter i veckan, som ungdomarna dessutom inte heller alltid spelar aktivt på, hinner en normalbegåvad elev knapphändigt lära sig att spela ett instrument under 2 eller 3 läsår. De lär sig grunderna mer eller mindre bra.

För att få musiken på instrumentet att svänga krävs ett oftare utövande. Man kan jämföra detta med fysisk träning, du måste träna för att hålla musklerna i fas och öva på din sport ofta för att blir riktigt bra på den. Så funkar det även med musicerande och sjungande – man måste öva. Givetvis är det inte omöjligt att uppnå ett högre betyg, men då ska du ha goda förutsättningar för snabb inläring. (den kvinnliga musikläraren)

Musik är inte bara toner och ljud – det måste svänga också och låta bra. Hon belyser här att om ungdomarna övar mer så kommer de att bli bättre på sina instrument. I och med att det är mycket som krävs för att få betyget MVG i musik måste ungdomarna ha en begåvning för musik och kunna lära sig snabbt. Ungdomar som vill uppnå betyget MVG måste de jobba hårt. Det går inte att enbart spela på lektionerna – de måste öva hemma också och få upp ett musikaliskt flöde.

6 Resultatdiskussion

Syftet med min uppsats är att undersöka hur ungdomar upplever sina musiklektioner och ensemblemusicerandet. Min forskningsfråga löd; hur upplever ungdomar i grundskolans år 8 och 9 musiklektionerna och ensemblemusicerandet? Jag kommer nu att utifrån min forskningsfråga diskutera resultaten och anknyta dem till teorin.

6.1 Metoddiskussion

Jag valde att göra tre gruppintervjuer med ungdomar i år 8 och 9. Genom att göra sådana intervjuer finns det en risk att de som blir intervjuade i grupp håller med varandra och att svaren kanske inte blir det som ungdomarna egentligen menar. Jag borde ha fått in mer data men genom att jag trots allt har två intervjuer med musklärare så har jag också fått ett musklärarperspektiv på vad ungdomarna berättat. De blir medforskare tillsammans till mig. Med det så bedömer jag att jag får nöja mig med detta på den här nivån. Som forskare borde jag ha ställt mer kritiska frågor till ungdomarna och fått fram ett kritiskt perspektiv på vad det innebär att spela rock och pop på musiklektionerna.

Var jag tillräckligt ihärdig som forskare, förmodligen inte. Jag borde ha ställt samma frågor till alla ungdomarna för att mer exakt kunna jämföra deras svar med varandra. Men i och med detta har jag fått en bredare bild av hur ungdomarna upplever musikämnet. Det var detta jag ville få fram – hur de upplever något. Med musklärarintervjuerna kan jag få fram olika perspektiv och då kanske till och med ett genusperspektiv i och med att jag har intervjuat en manlig och en kvinnlig musklärare.

6.2 Musikämnet

Innan jag började med min studie var jag osäker på hur ungdomarna upplevde musikämnet. Om man jämför min studie med Skolverkets rapport (sid. 10) så överensstämmer dessa två relativt bra. Ungdomarna har en positiv inställning till musikämnet. I skolverkets rapport står det att ungdomarna inte har så många prov, men att läxförhör förekommer. Grupp 1 och 2 berättar att de knappt har några prov. Och det är så det är i musikämnet. Fokusen ligger på annat håll – musicerandet. Ungdomarna upplever att de får spela mycket i skolan och att det är det som är meningen med musikämnet - att de ska spela. Ensemblespelet utgör en stor del av lektionstiden i skolan. Resultatet visar att det är rock- och popensemble som ungdomarna sysslar med på lektionerna. Detta överensstämmer med kursplanen i musik (sid. 9) där det beskrivs att det som ska utgöra musikämnets kärna är musicerandet. Detta vittnar även musikämnets historia om. Från och med Lgr 80 och lpo 94 ska musicerandet prioriteras och att musikämnet ska fånga ungdomarnas intresse för musik. Deras musikaliska förmåga ska utvecklas. I min studie har jag fått fram att det stämmer med både Skolverkets rapport och tidigare forskning. Ungdomarna får musicera och ungdomarna är intresserade av musikämnet. Anledningen till detta är att ungdomarna kommer i kontakt med sina känslor, vilket stöds av Kodaly's påstående om att musik är näring för intellektet och själen (sid. 10). Många ungdomar upplever en pirrande känsla när de spelar. Bland annat berättar Johan (sid. 26) om en känsla som släpps lös när han spelar. Det här skriver även Ericsson (sid. 11) och menar att ungdomarna blir mer motiverade och upplever en känsla av att ha presterat något. I allt väsentligt stöds mina resultat av Ericsson. Om ungdomarna ska få ett högt betyg måste de spela. Det går inte att bara sitta av tiden. Detta står det om i Bergmans avhandling (sid. 13). Hon beskriver hur ungdomarna som inte spelar blir ännu sämre. Detta stämmer med ungdomarnas upplevelser om hur de ska klara av att få bra betyg i musik. De måste spela sig upp mot ett högre betyg.

Angelika berättar (sid. 19) att det är intresset som styr hur bra betyg och motivation hon har. Detta stämmer också bra med Danielssons teori (sid. 10) där hon skriver att man kan se musik som konst och kultur. Att spela eller producera musik kräver en viss talang av utövaren. Detta kan jämföras med intresset för idrott, de som är intresserade presterar bättre. Detta berättar även Ericsson när han skriver att lärandet upplevs som lustfyllt om det finns intresse för det specifika ämnet – det känns lättare att lära sig. Resultatet överensstämmer med teorin. Något som inte överensstämmer med teorin är Johans uttalande (sid. 25) om hur det är när läraren inte är på plats i klassrummet. Det blir rörigt när läraren slutar visa hur de ska spela. Stålhammar menar (sid. 12) istället att det kan uppstå konflikter när läraren går från dirigentrollen till lärarrollen. Konflikter kan då uppstå. Min studie visar att läraren behövs i klassrummet.

Min studie visar att det ibland saknas progression – utveckling. Sofia berättar (sid. 17) att trumackompanjemanget varit detsamma hela terminen. Orsaken till detta kan vara att läraren gör det enkelt för sig och har samma trumackompanjemang till alla låtar. Det finns för lite tid och för många ungdomar för att trumspellet ska kunna utvecklas. Elmerstad skriver (sid. 9) att genom att ge läraren fler ensembletimmar skulle han/hon kunna aktivera fler ungdomar som spelar och sjunger. En slutsats kan vara att ensemblespelet saknar progression i och med att musikläraren har för lite tid till att se varje ungdom som en individ. Skolan erbjuder ungdomarna att få testa på att spela instrument. Elmerstad skriver (sid. 9) att det krävs ett rikt musikliv på skolorna. Detta rika musikliv skulle kunna ge ungdomarna en positiv syn på skolan och samhället genom körer, ensemblespel och musikaktiviteter. Detta överensstämmer med mitt resultat. Genom ensemblespelet får ungdomarna en positiv syn på skolan. Det berättar Gustav (sid. 18) och det bekräftar Elmerstad. Gustav säger musiken får det att bli roligt att gå i skolan eftersom de spelar.

6.3 Rock- och popmusik i skolan

Musik får ungdomar att känna sig duktiga i skolan även om de har svårt i andra ämnen. Det är en chans för ungdomarna att känna att de är duktiga på något, få bekräftelse och att tycka det är roligt i skolan. När ungdomarna tycker det är roligt i skolan kan de prestera bättre i andra ämnen också. Danielsson (sid. 10) bekräftar detta och pekar på att musik även kan ha positiva effekter på andra ämnen och kan vara hjälpmedel i en elevs kompetensutveckling eller matematiskt tänkande. Ericsson menar (sid. 11) att lärandet upplevs som lustfyllt om det finns intresse för det specifika ämnet – det känns lättare att lära sig. Ungdomarna blir mer motiverade och upplever en känsla av att ha presterat något. Detta ger en tillfredställelse som påverkar dem positivt. Han säger också att ungdomarna uppfattar musiken som en själavårdare som kan hela människan. Min studie visar också på detta med musik som en positiv kraft som får ungdomarna att växa själsligt och att de lär sig samarbeta. Musiklektionerna upplevs också som en rekreation för ungdomar som är skoltrötta. Gustav berättar (sid. 18) hur han får en chans att bevisa för sig själv att han kan något trots att han är dålig i andra skolämnen. Genom att klasskamrater ger honom beröm känner han sig bra och duktig och mår bra av det. Det är dock inte lärarens beröm som betyder något utan klasskamraternas. Forsnäs, Lindberg och Sernhede skriver (sid. 12) att musikämnet tillhör ungdomarna själva och att rock- och popmusiken hör inte till skolans värld och det är därför många ungdomar känner att de har kontroll över ämnet och vill bestämma innehållet.

Kompisarnas kommentarer betyder då så mycket mer för en ungdom än lärarens kommentarer. Att bli bekräftad av sin omgivning är viktigt för ungdomarna. Nicole (sid. 20) berättar om hur hon aldrig skulle vilja vara utan musikämnet för det får henne att ta tag i de andra skolämnena eftersom hon får kraft och inspiration från musikämnet. I kursplanen (sid. 9) beskrivs

att samarbetsförmåga med andra ungdomar krävs. Musicerande är att eleven spelar ett instrument eller sjunger och musikskapande är att eleven själv kan skapa musik utifrån de kunskaper han/hon fått i musicerandet. Musikämnet ska även bidra till att ungdomarna får bättre samarbetsförmåga, blir mer ansvarstagande, uthålliga och toleranta mot varandra. Min studie visar att ungdomarna får stor träning i att samarbeta med varandra genom ensemblespelet. De tvingas komma överens och att få ihop låten och de lär sig samarbeta. När ungdomarna spelar musik upplever de en annan värld. Carl berättar (sid. 24) att han får en kick av att spela. Kursplanen (sid. 9) berättar om att ungdomarna ska få en vidgad världsbild och det får ungdomarna. Med små medel och kunskaper i musik kan de uppleva en helt ny värld. Musiklektionerna får även ungdomarna att bli inspirerade att utforska musiken på egen hand och ta privatlektioner. Stålhammar (sid. 12) menar att ungdomarna identifierar sig med en viss musikstil och musiken och spelandet i band blir en livsstil i sig. Detta identitetskapande utifrån musikens budskap kan ligga bakom musikämnets popularitet. Min studie visar också på detta att ungdomar vill fortsätta med musiken när skolan stängd. Martin berättar (sid. 24) om att de ska starta ett band, eftersom det var så kul och givande att spela på musiklektionerna. Stålhammar (sid. 12) säger att musiken får ett fäste hos ungdomarna som förankras i rock- och popband som de spelar i och att ungdomarna spelar nu både i skolan och utanför skolans regi. Det bekräftar min studie.

I Bergmans avhandling (sid. 13) framkommer det att enbart låta ungdomar i skolan spela i rockband kan utestänga vissa grupper av ungdomar. Min studie visar att den utestänger de ungdomar som inte spelar på fritiden. Bergman beskriver att de ungdomar som även spelar på fritiden får ett försprång gentemot de som inte gör det. Det blir ett stort gap mellan dessa två grupper. Angelika berättar om detta (sid. 19). Hon säger att om det är intresset som styr så de som är intresserade av musik gör det även på fritiden. De hade kunnat få högre betyg om de spelat på fritiden.

6.4 Sången som glöms bort

Historien vittnar om att sången hade en hög status förr i tiden (sid. 8). Det var sången som var i fokus och det som var det centrala i musikundervisningen var sången. Man sjöng visor och psalmer och ungdomarna i skolan skulle bli välljudande tillsammans. I dagens skola är det enligt kursplanen (sid. 9) både sång och musicerande som ska prioriteras. Min studie visar att ungdomarna inte upplever sången som ett instrument och att det inte går att bli bättre på att sjunga. Man sjunger som man sjunger och så är det bra med det. Sara berättar (sid. 18) att det inte går att lära sig sjunga bättre, bara att spela bättre. Det upplevs också som pinsamt att sjunga fel (sid. 20). I skolverkets rapport (sid. 11) berättar 75 procent av de tillfrågade att de spelar något instrument i skolan och att musiklektionerna i stort sett innehåller musikaktiviteter som sång, spel, dans, rörelse och musikskapande. De ungdomar som jag har intervjuat vittnar om en annan verklighet. Sången beskrivs inte som ett instrument, utan som något som bara kommer till. Det läggs ingen vikt vid sången. Ungdomarna vill dock lära sig mer om rösten och att sjunga. Det finns en uttalad längtan om detta (sid. 22). Resultatet i min studie visar att sången blir lidande av att ungdomarna för det mesta spelar instrument.

6.5 Manlig och kvinnlig musiklektare

Kan man nu lita på vad ungdomarna har svarat i undersökningen. Genom förstärkningen med ett lärarperspektiv så har jag funnit det fullt rimligt att göra detta. Musikverksamheten är anpassad efter ungdomar. Även Bergman (sid. 12) skriver om detta. Ända sen 1970-talet har populärmusiken har en större roll i musikundervisningen. Jag tolkar detta som att mina resultat

pekar på något väsentligt som har bäring på musikundervisningen och som stöds av litteraturen. Gabrielsson skriver (sid. 8) att skolmusik är den slags musik som spelas och sjungs i skolans värld och inte utanför. Denna musik har fått allt mindre betydelse. Det har blivit så att det är ungdomarnas egen musik som spelas i skolan. I och med detta så har musikämnet blivit populärt bland ungdomarna. Det är deras musik.

Sången som instrument talar den kvinnliga läraren om. Eftersom ungdomarna knappt vet att man kan lära sig sjunga bättre så vore det viktigt att i musikleklarutbildningen ha mer fokus på ungdomars röster och målbrott. Musik måste inte alltid vara roligt. Trots att musikämnet är populärt har den tappat sin tyngd. Den är populär för att den är på ungdomarnas egna villkor och att musiklektionerna ibland kan upplevas som lekstuga. Stålhammar menar i teorikapitlet (sid. 12) att det kan uppstå en krock när läraren plötsligt påminner om att det faktiskt är en lektion ungdomarna är på och ingen musiklekstuga. Om ungdomarna inte spelat sin egen musik skulle musikämnet inte ha samma positiva status. Det bekräftas av Anna (på sid. 20) som säger att Bach och Mozart inte är deras musik dvs. den musiken de lyssnar på och har en relation till. Då upplevs musiken som tråkig. Stålhammar beskriver hur den klassiska musiken har fasats ut och ersatts av populärmusik. Efter populärmusikens intåg i skolan har ungdomarna fått en mer positiv upplevelse av musikundervisningen. Något genusperspektiv har jag inte funnit. Avsikten var att möjligen få ett genusperspektiv men det har inte lyckats.

6.6 Avslutande ord

Min forskning om hur ungdomar upplever musikämnet och ensemblespelet har väckt nya frågor som kan vara intressanta att studera i vidare forskning. ”Hur kan man jobba för att få ungdomar att sjunga?” ”Kan musiken vara ett hjälpmedel i andra skolämnen?” och ”Hur upplever musiklärarna musikämnets status på skolan?”

Referenser

- Bergman, Å. (2009). *Växa upp med musik – Ungdomars musikanvändande i skolan och på fritiden*. Göteborg: Göteborgs universitet
- Danielsson, A. (2003). *Om synen på musikämnet och musikläraren i svenska grundskolor. En kvantitativ studie*. Skriftserie uppsats 2003:02. Örebro: Örebro universitet, Musikhögskolan
- Ericsson, C. (2004). *Från guidad visning till shopping och förströdd tillägnelse: moderniserade villkor för ungdomars musikaliska lärande*. Malmö: Malmö Academy of Music
- Musiklärarnas riksförening (1976). *Musikundervisning i omvandling: en debattbok om utvecklingslinjer, arbetsformer, mål och medel inom skolmusiken*. Stockholm: Edition Reimers
- Patel, R. & Davidsson, B. (2003). *Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur
- Skolverket. Kursplan i musik. (2002).
<http://www.skolverket.se/sb/d/2415/a/16141/func/kursplan/id/4039/titleId/MU1040%20-%20Musik> (Hämtad 18/11 2009)
- Skolverkets rapport. (1993). *Musik huvudrapport*. Skolverket SOU 1976:33 *Människan, musiken och samhället*. Organisationskommittén för den högre musikutbildningen
- Stålhammar, B. (1995). *Samspel. Grundskola – Musikskola. En studie av den pedagogiska och musikaliska interaktionen i en klassrumssituation*. Diss. Skrifter från musikvetenskapliga avdelningen, musikhögskolan i Göteborg, nr 41. Göteborgs universitet

Bilagor

Följande frågor frågade jag alla intervjugrupper. Det uppstod sedan spontana följdfrågor unika för varje grupp som redovisas och presenteras i respektive intervjuresultat.

Berätta om musiken på skolan?

Vilka instrument spelar ni?

Hur ser en musiklektion ut?

Vem väljer vilka låtar ni ska spela?

Vad tycker ni om att spela tillsammans?

Får tjejer och killar spela lika mycket?

Hur är det att vara elev på en musiklektion när ni spelar?

Finns det något positivt/negativt med att spela på lektionerna?

Är det viktigt att ha bra betyg i musik?

Känner ni stress? prestationsångest? nervositet?

Måste man spela för att få bra betyg i musik?

Skulle ni spela instrument om ni inte gjorde det i skolan?

Varför vill man spela?

Vad är det som gör att det är kul att spela?